

УДК 330.341.1

Ємельянов Олександр Юрійович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка»*

Yemelyanov Olexandr

*Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of Business Economics and Investment
Lviv Polytechnic National University
ORCID: 0000-0002-1743-1646*

Бреньо Анна Віталіївна

*студентка Інституту економіки і менеджменту
Національного університету «Львівська політехніка»*

Breno Anna

*Student of the Institute of Economics and Management
Lviv Polytechnic National University
ORCID: 0000-0002-8562-0844*

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ
ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM FOR
MANAGING THE FINANCIAL STABILITY OF ENTERPRISES**

Анотація. Метою цього дослідження є розроблення організаційно-економічного механізму управління фінансовою стійкістю підприємств на засадах раціоналізації обсягів та структури їх активів та капіталу. Актуальність теми дослідження пояснюється незадовільним рівнем фінансової стійкості багатьох підприємств України. Ця ситуація вимагає

реалізації комплексу організаційно-економічних заходів з управління фінансовою стійкістю таких підприємств, що потребує попереднього оцінювання наявного рівня цієї стійкості. Для досягнення поставленої мети дослідження у роботі було використано низку загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: узагальнення – для формування теоретичних засад управління фінансовою стійкістю компаній; групування – для визначення головних напрямів та шляхів покращання фінансової стійкості суб'єктів підприємницької діяльності; економіко-математичного моделювання – для побудови математичних моделей обґрунтування раціональних значень індикаторів оцінювання фінансової стійкості підприємств; системного та економічного аналізу – для складання послідовності планування заходів з підвищення фінансової стійкості підприємств тощо. У процесі дослідження було, зокрема, встановлено, що покращення фінансової стійкості підприємства потребує одночасного поліпшення інших складових його фінансового стану, насамперед – ділової активності та прибутковості. Враховуючи це, було виділено чотири напрями підвищення фінансової стійкості компаній, кожен з яких містить декілька шляхів такого підвищення. Розроблено загальну послідовність покращення рівня фінансової стійкості підприємства, яка містить такі головні етапи: 1) визначення бажаних значень певних індикаторів фінансової стійкості підприємства; 2) встановлення можливостей пришвидшення оборотності обігових коштів підприємства; 3) визначення можливостей збільшення величини прибутку (скорочення збитків) підприємства; 4) оцінювання наявних резервів щодо збільшення власного капіталу підприємства за рахунок зростання величини його пайового капіталу. Використання запропонованого у цій роботі підходу до розроблення організаційно-економічного механізму, спрямованого на вдосконалення управління фінансовою стійкістю

підприємств, дасть можливість забезпечити їх здатність своєчасно й у повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед своїми кредиторами.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, фінансова стійкість, підприємство, управління, індикатор оцінювання, обігові кошти.

Summary. *The research aim is to develop an organizational and economic mechanism for managing the financial stability of enterprises on the basis of rationalization of the volume and structure of their assets and capital. The relevance of the research topic is explained by the unsatisfactory level of financial stability of many Ukrainian enterprises. This situation requires the implementation of organizational and economic measures set to manage the financial stability of such enterprises, which requires a preliminary assessment of the existing level of this stability. The research aim to be achieved, a number of general scientific and special methods were used, in particular: generalization - to form the theoretical foundations of managing the financial stability of companies; grouping - to determine the main directions and ways to improve the financial stability of business entities; economic and mathematical modeling - to build mathematical models to substantiate the rational values of indicators for assessing the financial stability of enterprises; system and economic analysis - to compile a sequence of planning measures to improve the financial stability of enterprises, etc. In the course of the research was established, in particular, that the improvement of the financial stability of the enterprise requires the simultaneous improvement other components of its financial condition, first of all - business activity and profitability. Having this in view, four areas have been identified to increase the financial stability of companies, each of which contains several ways to increase this. The general improvement sequence of the financial stability level of the enterprise was developed, which contains the following main stages: 1) determination of*

desirable values of certain indicators the enterprise financial stability; 2) establishing opportunities to accelerate the turnover of working capital of the enterprise; 3) determining the possibility of increasing the amount of profit (reduction of losses) of the enterprise; 4) assessment of available reserves to increase the equity of the enterprise by increasing the size of its share capital. Using the approach proposed in this paper to the development of organizational and economic mechanism aimed at improving the management of enterprises' financial stability may ensure their ability to timely and fully meet their obligations to their creditors.

Key words: *organizational and economic mechanism, financial stability, enterprise, management, evaluation indicator, working capital.*

Постановка проблеми. В останні роки господарська діяльність багатьох українських підприємств піддавалася несприятливим впливам, що відображалось у скороченні величини фінансово-економічних результатів функціонування компаній та, як наслідок, у погіршенні їх фінансового стану. Одним з головних параметрів цього стану є фінансова стійкість суб'єктів підприємництва, яка характеризує їхню здатність виконувати свої зобов'язання перед кредиторами. В умовах зниження економічної ефективності господарської діяльності таке виконання суттєво ускладнилося. Це зумовлює необхідність у розробленні дієвих організаційно-економічних заходів, спрямованих на недопущення погіршення фінансової стійкості підприємства або досягнення її належного рівня, якщо його зниження все ж таки відбулося. Проте важливо, щоб при цьому застосовувався комплексний підхід до формування програми зазначених заходів на засадах врахування взаємозв'язків між очікуваними наслідками їх реалізації. Впровадження такого підходу вимагає створення на підприємствах ефективних та науково обґрунтованих організаційно-економічних механізмів управління їх фінансовою стійкістю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній економічній літературі представлено значну кількість досліджень, які присвячені оцінюванню фінансової стійкості підприємств, визначенню масштабів фінансових криз, які відбуваються на них, та розробленню рекомендацій, спрямованих на підвищення здатності компаній виконувати свої боргові зобов'язання. При розгляді цих питань значних успіхів досягли, зокрема, такі вчені, як С. Ганзюк [1], Н. Гапак [2], В. Даніч [3], О. Денисюк [4], Д. Долбнєва [5], Л. Зверук [6], Н. Ковальчук [7], І. Кривов'язюк [8], О. Романович [9], Т. Сак [10], В. Чепка [11] та ін. Серед іншого, науковцями розроблені плідні підходи щодо методологічного забезпечення оцінювання фінансової стійкості та діагностування фінансових криз на підприємствах. Водночас, питання розроблення організаційно-економічного механізму управління фінансовою стійкістю підприємств на теперішній час не є вирішеним та потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розроблення організаційно-економічного механізму управління фінансовою стійкістю підприємств на засадах раціоналізації обсягів та структури їх активів та капіталу. Досягнення поставленої мети потребує вирішення таких головних завдань: визначити напрями та шляхи підвищення фінансової стійкості підприємств; розробити організаційно-економічний механізм такого підвищення; здійснити апробацію цього механізму на прикладі конкретного підприємства.

Виклад основного матеріалу. Досягнення належної фінансової стійкості підприємств, а особливо тих з них, що знаходяться у фінансовій кризі чи, принаймні, в передкризовому стані, ставить завдання ухвалити комплекс обґрунтованих рішень щодо покращання складу та структури активів та капіталу суб'єктів підприємництва та підвищення їх рентабельності [12, 13]. Загалом, шляхи покращання фінансової стійкості економічного суб'єкта можливо поділити на кілька груп (напрямів),

віднісши до них: підвищення ліквідності й платоспроможності даного суб'єкта; зростання його ділової активності; забезпечення збільшення наявної величини рентабельності підприємства і продукції; довгострокове покращення структури капіталу суб'єкта підприємництва (рис. 1).

На даний час є компанії, які є збитковими і, маючи нерозподілені збитки, характеризуються від'ємною величиною свого власного капіталу. Покращення фінансової стійкості таких підприємств потребує застосування спеціальної послідовності дій, яка повинна передбачати здійснення таких основних етапів:

1) визначення бажаних значень певних індикаторів фінансової стійкості підприємства. Зокрема, в якості таких індикаторів можна використати коефіцієнти загального покриття та автономії;

2) визначення можливостей пришвидшення оборотності обігових коштів підприємства, впроваджуючи описані на рис. 1 шляхи такого пришвидшення. Це пришвидшення надало б можливість зменшити обсяги обігових коштів підприємства та одночасно скоротити на цю ж величину частину позикового капіталу суб'єкта господарювання. Якщо ці дії є недостатніми для приведення до бажаного стану значень індикаторів фінансової стійкості підприємства, то необхідно перейти до наступного етапу послідовності;

3) визначення можливостей збільшення величини прибутку (скорочення збитків) підприємства. Зокрема, це потребує вдосконалення цінової політики суб'єкта підприємництва та скорочення певних видів його видатків. За таких умов підприємство може збільшити величину свого власного капіталу (за рахунок нарощування нерозподілених прибутків або зменшення нерозподілених збитків). Якщо ці дії є недостатніми для приведення до бажаного стану значень індикаторів фінансової стійкості підприємства, то необхідно перейти до наступного етапу послідовності;

Рис. 1. Напрями й шляхи покращення фінансової стійкості суб'єкта підприємництва

Джерело: узагальнено авторами за даними [5; 6; 7 та ін.]

4) визначення можливостей збільшення власного капіталу підприємства за рахунок зростання величини його пайового капіталу. Цей захід є найбільш складним у реалізації, проте часто без нього неможливо

обійтися, особливо, якщо підприємство характеризується від'ємною величиною власного капіталу. Припустимо, що норматив загального коефіцієнта покриття прийнято рівним 2, а коефіцієнта автономії – 0,5. Тоді, щоб значення цих коефіцієнтів були не меншими за нормативні, необхідним є виконання таких нерівностей:

$$\frac{A_o}{3 - \Delta K_e} \geq 2; \quad (1)$$

$$\frac{K_e + \Delta K_e}{K_n - \Delta K_e} \geq 1, \quad (2)$$

де A_o – базова величина оборотних активів підприємства;

3 – базова величина поточних зобов'язань підприємства;

ΔK_e – плановий приріст величини власного капіталу підприємства;

K_e – базова величина власного капіталу підприємства;

K_n – базова величина позикового капіталу підприємства.

З наведених нерівностей випливає, що величина ΔK_e повинна визначатися із застосуванням такого виразу

$$\Delta K_e = \max\left(\frac{2 \cdot 3 - A_o}{2}; \frac{K_n - K_e}{2}\right). \quad (3)$$

Більш наочно описана послідовність дій зображена на рис. 2. Її використання у практиці діяльності підприємств надасть змогу забезпечити їх здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання перед своїми кредиторами.

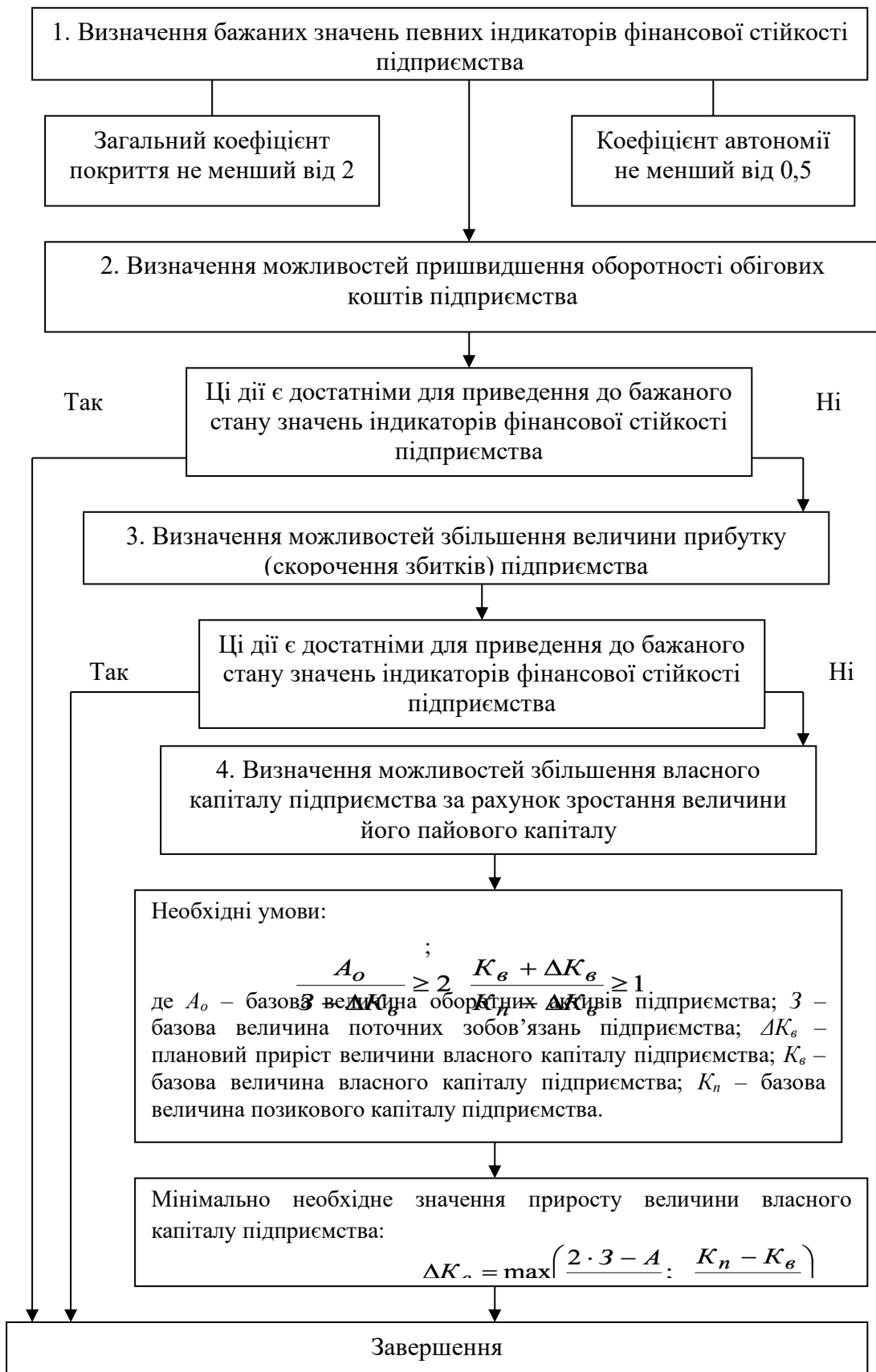

Рис. 2. Послідовність підвищення фінансової стійкості підприємства

Джерело: розроблено авторами

Розглянемо можливість використання розробленої послідовності дій щодо підвищення фінансової стійкості підприємств на прикладі товариства з обмеженою відповідальністю «Львівгаз збут», яке є одним з найбільших постачальників природного газу у Західній Україні. Проведене аналізування фінансового стану досліджуваного підприємства показало необхідність термінового впровадження на ньому комплексу організаційно-економічних заходів, спрямованих на підвищення рівня його фінансової стійкості.

Насамперед, було встановлено, що завдяки покращенню розрахунків за поставлений досліджуваним підприємством природний газ можливо скоротити величину його оборотних активів на 350 млн. грн. Тоді у показниках агрегованого балансу компанії відбудуться певні зміни, які відображені у табл. 1. Як випливає з даних табл. 1 після реалізації запланованих заходів фінансова стійкість досліджуваної фірми ще залишатиметься незадовільною, оскільки величина її власного капіталу все ще буде від'ємною.

Таблиця 1

Прогнозний агрегований баланс ТОВ «Львівгаз збут» до і після зменшення величини його оборотних активів (млн. грн.)

Назви статей балансу	До реалізації запропонованих заходів	Після реалізації запропонованих заходів	Зміна
Актив			
1. Необоротні активи	182	182	
2. Оборотні активи	1166	816	- 350
Баланс	1348	998	- 350
Пасив			
1. Власний капітал	- 1631	- 1631	
2. Довгострокові зобов'язання	215	0	- 215
2. Поточні зобов'язання	2764	2629	-135
Баланс	1348	998	- 350

Джерело: розраховано авторами

Тому необхідно перейти до наступного етапу запропонованої послідовності дій, а саме – виявити резерви зростання величини прибутку досліджуваної компанії. Проведений аналіз показав, що завдяки раціоналізації величини витрат досліджуваного підприємства можливо забезпечити зростання річної величини його прибутку на 420 млн. грн. Однак, якщо навіть усю цю величину спрямувати на покриття нерозподілених збитків, то, як свідчать дані, наведені у табл. 2, все рівно величина власного капіталу підприємства залишиться від’ємною. Для того, щоб ця величина дійшла до, принаймні, нульового значення, як впливає з даних табл. 3, потрібно збільшити пайовий капітал досліджуваної компанії на 1211 млн. грн. Проте, якщо намагатися досягти достатньо високих значень індикаторів фінансової стійкості підприємства (до таких значень, як вже зазначалося вище, можна віднести: 2 або більше – для загального коефіцієнта покриття та 0,5 або більше – для коефіцієнта автономії), то необхідним є ще більше нарощування власного капіталу досліджуваного підприємства. Розрахунковий обсяг такого нарощування згідно виразу (3) складає 590 млн. грн., а очікувані зміни в агрегованому бухгалтерському балансі досліджуваного підприємства представлено у табл. 4.

Таблиця 2

Прогнозний агрегований баланс ТОВ «Львівгаз збут» до і після реалізації заходів зі зростання величини його прибутку (млн. грн.)

Назви статей балансу	До реалізації запропонованих заходів	Після реалізації запропонованих заходів	Зміна
Актив			
1. Необоротні активи	182	182	
2. Оборотні активи	816	816	
Баланс	998	998	
Пасив			
1. Власний капітал	- 1631	-1211	+420
2. Довгострокові зобов’язання	0	0	
2. Поточні зобов’язання	2629	2209	-420
Баланс	998	998	

Джерело: розраховано авторами

Таблиця 3

Прогнозний агрегований баланс ТОВ «Львівгаз збут» до і після реалізації заходів зі збільшення його пайового капіталу на 1211 млн.

грн. (млн. грн.)

Назви статей балансу	До реалізації запропонованих заходів	Після реалізації запропонованих заходів	Зміна
Актив			
1. Необоротні активи	182	182	
2. Оборотні активи	816	816	
Баланс	998	998	
Пасив			
1. Власний капітал	-1211	0	1211
2. Довгострокові зобов'язання	0	0	
2. Поточні зобов'язання	2209	998	-1211
Баланс	998	998	

Джерело: розраховано авторами

Таблиця 4

Прогнозний агрегований баланс ТОВ «Львівгаз збут» до і після реалізації заходів зі збільшення його пайового капіталу на 590 млн.

грн. (млн. грн.)

Назви статей балансу	До реалізації запропонованих заходів	Після реалізації запропонованих заходів	Зміна
Актив			
1. Необоротні активи	182		
2. Оборотні активи	816		
Баланс	998		
Пасив			
1. Власний капітал	0	590	590
2. Довгострокові зобов'язання	0	0	
2. Поточні зобов'язання	998	408	-590
Баланс	998	998	

Джерело: розраховано авторами

Як видно з даних табл. 4, після реалізації запропонованих заходів з підвищення фінансової стійкості підприємства «Львівгаз збут» величина його загального коефіцієнта покриття становитиме 2 (816/408), а

коефіцієнта автономії 0,591 (590/998). Отже, за таких умов досліджувана фірма досягне належного рівня фінансової стійкості.

Подібну послідовність дій щодо реалізації організаційно-економічного механізму підвищення фінансової стійкості підприємств доцільно впровадити і на інших підприємствах України, для яких є характерними значні обсяги нерозподілених збитків.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Підвищення наявного рівня фінансової стійкості підприємства потребує одночасного поліпшення інших складових його фінансового стану, насамперед – ділової активності та прибутковості. Враховуючи це, варто виділити чотири напрями покращення фінансової стійкості компаній, кожен з яких містить декілька шляхів такого підвищення. При цьому загальна послідовність покращення рівня фінансової стійкості підприємства повинна містити такі головні етапи: 1) визначення бажаних значень певних індикаторів фінансової стійкості підприємства; 2) встановлення можливостей пришвидшення оборотності обігових коштів підприємства; 3) визначення можливостей збільшення величини прибутку (скорочення збитків) підприємства; 4) оцінювання наявних резервів щодо збільшення власного капіталу підприємства за рахунок зростання величини його пайового капіталу. Використання запропонованого у цій роботі підходу до розроблення організаційно-економічного механізму, спрямованого на вдосконалення управління фінансовою стійкістю підприємств, дасть можливість забезпечити їх здатність своєчасно й у повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед своїми кредиторами. Подальші дослідження повинні передбачати формування дієвих механізмів оптимізації обсягів та структури оборотних активів підприємств у контексті забезпечення належного рівня їх фінансової стійкості.

Література

1. Ганзюк С. М. Фінансова криза на підприємствах України // Молодий вчений. 2016. № 3(30). С. 49–52.
2. Гапак Н. М., Капштан С. А. Особливості визначення фінансової стійкості підприємств // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2014. № 42. С. 191–196.
3. Даніч В. М., Пархоменко Н. О. Визначення кризового стану підприємства // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2013. № 4. С. 208–218.
4. Денисюк О. Г., Дерев'янку О. Ю. Сутність, класифікація та причини виникнення криз у діяльності підприємств // Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2015. № 1. С. 80–87.
5. Долбнєва Д. В. Сучасні тенденції банкрутства підприємств в Україні та заходи по запобіганню їх неплатоспроможності // Бізнес Інформ. 2015. № 10. С. 244–249.
6. Зверук Л. А., Давиденко Л. М. Антикризове управління підприємством в умовах інноваційного розвитку // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2017. №1(2). С. 69–75.
7. Ковальчук Н. О., Павлюк А. О. Антикризівий фінансовий менеджмент як основа управління фінансами вітчизняних підприємств // Економіка і суспільство. 2016. № 3. С. 203–208.
8. Кривов'язюк І. В., Стрільчук Р. М. Діагностика кризового стану інноваційно активних машинобудівних підприємств на базі дискримінантної моделі // Актуальні проблеми економіки. 2016. № 7. С. 454–465.
9. Романович О. О., Свистун Л. А. Кризові явища у діяльності українських підприємств та методи їх діагностики // Молодий вчений. 2017. № 11(51). С. 1295–1299.

10. Сак Т. В. Діагностика причин кризи машинобудівних підприємств України // Економіка і суспільство. 2018. № 19. С. 604–611.
11. Чепка В. В., Матяш О. К. Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу // Економіка і суспільство. 2017. № 12. С. 649–655.
12. Yemelyanov O., Symak A., Petrushka T., Lesyk R., Lesyk L. Assessment of the technological changes impact on the sustainability of state security system of Ukraine // Sustainability. 2018. Vol. 10 (4). P. 1186.
13. Yemelyanov O., Symak A., Petrushka T., Zahoretska O., Kusiya M., Lesyk R., Lesyk L. Changes in Energy Consumption, Economic Growth and Aspirations for Energy Independence: Sectoral Analysis of Uses of Natural Gas in Ukrainian Economy // Energies. 2019. Vol. (12(24)). P. 4724.

References

1. Ghanzjuk S. M. Finansova kryza na pidpryjemstvakh Ukrainy // Molodyj vchenyj. 2016. # 3(30). S. 49–52.
2. Ghapak N. M., Kapshtan S. A. Osoblyvosti vyznachennja finansovoji stijkosti pidpryjemstv // Naukovyj visnyk Uzhgorodskogo universytetu. Serija: Ekonomika. 2014. # 42. S. 191–196.
3. Danich V. M., Parkhomenko N. O. Vyznachennja kryzovogho stanu pidpryjemstva // Marketyng i menedzhment innovacij. 2013. # 4. S. 208–218.
4. Denysjuk O. Gh., Derevjanko O. Ju. Sutnistj, klasyfikacija ta prychny vynyknennja kryz u dijajnosti pidpryjemstv // Visnyk Zhytomirskogo derzhavnogho tekhnologichnogho universytetu. 2015. # 1. S. 80–87.
5. Dolbnjeva D. V. Suchasni tendenciji bankrutstva pidpryjemstv v Ukraini ta zakhody po zapobighannju jikh neplatospromozhnosti // Biznes Inform. 2015. # 10. S. 244–249.

6. Zveruk L. A., Davydenko L. M. Antykryzove upravlinnja pidpryjemstvom v umovakh innovacijnogho rozvytku // Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal «Internauka». 2017. #1(2). S. 69–75.
7. Kovaljchuk N. O., Pavljuk A. O. Antykryzovyj finansovyj menedzhment jak osnova upravlinnja finansamy vitchyznjanykh pidpryjemstv // Ekonomika i suspiljstvo. 2016. # 3. S. 203–208.
8. Kryvov'jazjuk I. V., Striljchuk R. M. Diagnostyka kryzovogho stanu innovacijno aktyvnykh mashynobudivnykh pidpryjemstv na bazi dyskryminantnoji modeli // Aktualjni problemy ekonomiky. 2016. # 7. S. 454–465.
9. Romanovych O. O., Svystun L. A. Kryzovi javyshha u dijajlnosti ukrajinsjkykh pidpryjemstv ta metody jikh diagnostyky // Molodyj vchenyj. 2017. # 11(51). S. 1295–1299.
10. Sak T. V. Diagnostyka prychn kryzy mashynobudivnykh pidpryjemstv Ukrainy // Ekonomika i suspiljstvo. 2018. # 19. S. 604–611.
11. Chepka V. V., Matjash O. K. Finansova stijkistj pidpryjemstva: sutnistj ta faktory vplyvu // Ekonomika i suspiljstvo. 2017. # 12. S. 649–655.
12. Yemelyanov O., Symak A., Petrushka T., Lesyk R., Lesyk L. Assessment of the technological changes impact on the sustainability of state security system of Ukraine // Sustainability. 2018. Vol. 10 (4). P. 1186.
13. Yemelyanov O., Symak A., Petrushka T., Zahoretska O., Kusiy M., Lesyk R., Lesyk L. Changes in Energy Consumption, Economic Growth and Aspirations for Energy Independence: Sectoral Analysis of Uses of Natural Gas in Ukrainian Economy // Energies. 2019. Vol. (12(24)). P. 4724.